

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

LITERATUUROVERZICHT.

No. 36.

Nooit is er door menselijke phantasie een ideaal-vorm van staat tot absoluut heil van alle burgers uitgedacht, die zich ook slechts in de verte kon meten met die, die de *cellenstaat* van een menschen- dieren- of plantenlichaam vormt.

W. BÖLSCHÉ.

»Ist gegenseitige Hilfe ein Grundprinzip der organischen Entwicklung?«

»Het gebied van z.g.n. »Symbiosen«, dat hier begint«, zegt de schrijver verder, »is grenzenloos. Vroeger, toen men enkele eclatante voorbeelden leerde kennen, zooals die van mieren en bladluizen, van kreeften en zeeanemonen, kon het schijnen, alsof het hier ging om een paar natuurcuriosa. Heden echter, weten wij dat dit niet zoo is. De geheele dier- en plantenwereld is één ontzaggeijk weefsel van louter symbiosen. Zij zijn geen uitzondering maar regel. De natuurhuishouding van 't leven op onze planeet zou oogenblikkelijk stilstaan, wanneer men deze factor wegdacht.

Wij menschen hangen op dood en leven aan de Symbiose met planten en deze planten weer aan die met bacteriën.

Het geheele voortplantingsproces bij mensch, dier en plant is opgebouwd op den bodem van het proces van symbiose tusschen twee cellen van verschillende afkomst.

Dat geeft een heel wat andere kijk dan de conventionele leekenwaanwijsheid van »de wreedheid van de natuur«, waarbij als dogma den menschen wordt ingestampt dat de mensch juist de natuur moet *bevechten* en *tegenaan* waar hij kan, in plaats van geheel in haar verband zich in te passen, voor zooveel als dit maar *eenigszins* kan met zijn cultuur. Zulke leeken verwarren ook zoo heel veel dingen hopeloos met elkaar; als een schip b.v. met man en muis vergaat door mist of storm, praten zij over wreedheid van de *natuur*, terwijl al dit soort rampen toch alleen ontstaat door *cultuur-wreedheid* met al hare bijgevolgen¹⁾; als een landbouwer zijn oogst verliest door veldmuizenplagen, is de natuur daar toch geen schuld van, maar juist de cultuur, want door het veel bij elkaar planten van bepaalde voedergewassen door menschenhanden komt er overproductie van veldmuizen, om die onevenwichtige toestanden weer meester te worden. Dat nu de mensch die voedergewassen noodig heeft in zijn cultuur, begrijpt een ieder, maar hij mag die cultuurtoestand geen »natuurtoestand« noemen, en dan op die natuur gaan schelden alsof de *mensch* weet hoe 't zijn moest en de »natuur« een slecht en ondoelmatig, onevenwichtig complex was van onbegrijpelijke toestanden. In werkelijkheid past in de natuur alles fijn en degelijk in elkaar. Daarom is het met het bestaan van alle levende wezens ook zoo geregeld als *Seton Thompson* zeer juist opmerkt, dat elk wezen één *sterk* punt bezit, omdat het anders niet kon bestaan, en één *zwak* punt, omdat anders de overige wezens niet konden bestaan.

Wat de mensch dus doen moest? Tot *praktijk* maken de bedoelingen van het mooie boek van *Des Humbert*: »De zedeleer gegrondvest op de wetten der natuur« (Amsterdam: J. van Loo, 1913). Dit boek is een propagandamiddel van het comité voor de toepassing van de zedeleer gegrondvest op de wetten der natuur. Het comité bestaat uit Fransche, Portugeesche, Belgische, Amerikaansche, Engelsche en Hollandsche geleerden. Ook is in dezen geest de schoone rede van *De Lanessan*: »De zedeleer op wetenschappelijke grondslag« (rede, uitgesproken op de sluitingszitting van het Congres van de »Ligue de l'Enseignement« te Caen op 4 Aug. 1901).

Onlangs had ik het over de theorieangst van de huidige wetenschap. Opmerkelijk echter is het in dezen tijd dat de degelijkste wetenschapsmannen die elders een ontzettend groote theorieangst aan den dag leggen, op sommige punten door die angst niet inzien dat ze zelf toch óók weer theorieën grondvesten die ze zelfs nog wel als *wetten* aanzien. Hiervan is een goed voorbeeld de z.g.n. »wet der spaarzaamheid« waarvan ze steeds in hun wetenschappelijk betoog gebruik maken en die toch door hun zelf verzonnen is. Volgens deze wet wordt aangenomen dat in een wetenschappelijke verklaring de eenvoudigere verklaring den voorrang heeft boven de meer ingewikkelde; dat het proces waarbij de minste stofactie vereischt wordt, aannemelijker is dan het tegenovergestelde proces. Dit is evengoed een maar aangenomen en zelf bedachte verklaring; maar hierop bouwen toch die »angstige« geleerden alsof het een overal gebleken, onwederlegbaar natuurgebeuren was; ze slaan zelfs hun tegenstanders er mee dood, als ze een of ander hebben uit te vechten, naar ze meenen.

¹⁾ Ook de groote *Wallace* toont in zijn studie »Is nature cruel« aan, hoe oppervlakkig men is als men van de »wreede« natuur spreekt.

Zoo heel juist zegt Bölsche dan ook in het boven aangehaalde artikel: »Dat wij menschen ons een proces op zijn eenvoudigst logisch zoo of zoo kunnen voorstellen, is nog geen dwingend bewijs, dat de natuur in hare ingewikkelde verhoudingen nu ook werkelijk zoo eenvoudig te werk is gegaan. De wet van de »spaarzaamheid«, die tegenwoordig voor verklaringen zoo gaarne en als een werkelijke »wet« wordt aangehaald, als was zij een grondaxioma van alle gewichtige natuurverschijnselen, is zeer vaak in werkelijkheid slechts een luiheidskussen voor naäpers in de wetenschap, die een deugd trachten te maken van hun gebrek aan gedachten. Aldus wordt men, zooals we hier duidelijk zien, een theoreticus door angst voor theorieën, en zelfs is de bewering dat theorieën gevaarlijk zijn, óók al weer een theorie en anders niets.

Voor lezers die een aardige inleiding wenschen tot het Australische dierenleven, beveel ik aan *Wild Life in Australia* by Dudley le Souëf (Directeur van den dierentuin te Melbourne). Het geeft ook 170 origineele photo's, en is goedkoper dan de reeds vroeger door mij aanbevolen werken over Australië (Semon: Im Australischen Busch und an den Küsten des Korallenmeeres; The naturalist in Australia bij Saville Kent, Useful Birds of Southern Australia bij Hall, zijn bovendien nog in mijn bezit).

Een degelijk, prachtig gedocumenteerd, standaardwerk over het nut en de bescherming van Amerikaansche vogels, door den staat Massachusetts uitgegeven bij monde van *Edward Forbush »Staatsornitholoog«* (waarom heeft Nederland geen staatsornithologen, staatsentomologen etc. etc.? dan zouden er van zelf betere en wetenschappelijk juistere wetten komen) is: »Useful Birds and their protections« (vierde editie 1913; 430 bldz. en vele mooie en voor 't onderwerp doeltreffende illustraties.) Ik nam het werk op de aanbeveling van Dr. Hornaday, maar het overtreft nog mijn schoonste verwachtingen.

Over het ook door Dr. Hornaday zoo aangeprezen groote werk »*Animal Life in Africa*« bij *Sterrenson-Hamilton* (Londen 1912) dat bij alle overvloed van boeken over Afrika van den laatsten tijd, toch zóóiets aparts en noodigs geeft, dat het eenig is in zijn soort (het is gelukkig geen jachtboek of avonturiersboek zooals de meeste overige, maar een zuiver faunistisch werk, dat als punt van uitgang niet de mensch, maar zeer juist de dierenwereld zelf neemt en ook niet alleen studeert over z.g.n. »jachtdieren« maar over het geheele rijke complex) kom ik later nog eens uitvoerig te spreken als ik het geheel uitgestudeerd heb. Datzelfde geldt voor het zoo interessante ¹⁾, met 73 groote schitterende photo's versierde boek »*Antarctic Penguins, a study of their social habits*« by *Dr. Murray Levick*, London 1914. (De schrijver was de zoöloog van de Engelsche antarctische expeditie van 1910—1913). Deze keer wilde ik nog plaats overhouden, voor eenige prachtige brokken van *Dr. Legros'* studie over Fabre, die hier hun nut kunnen stichten: »Er bestaat geen werkelijke vertrouwde met de natuur zonder het gevoelsleven, zonder de passie die alles doet schitteren, die zoo dikwijls de eenige iets uitwerkende macht is om te ontraadselen wat alles beteekent. Noch de rede, noch het verstand, noch de logika, noch de heele schoolse wetenschap zou dit kunnen. Om ver vooruit te zien, moet men een combinatie bezitten, die de grenzen van de waarneming en de ervaring overschrijdt, en die ons doet voorvoelen en voorzien, wat ons niet getoed wordt en toch tot de diepe geheimen van de natuur behoort. Slechts diegenen, die met die gaven voorzien zijn, hebben soms maar alleen de oogen te openen om de onderwerpen geheel te doordringen en ze te verstaan. Een groot observator is in werkelijkheid een scheppende geest. Claude Bernard heeft gezegd: de gelukkige en vruchtbaar gebleken hypothese, die de wetenschappelijke uitvinding heeft doen ontstaan, heeft zijn ontstaan aan het gevoelsleven te danken. En de harmonieuze samenhang, die bij alle bewonderenswaardige ontdekkingen van Pasteur voorzat, geeft ons nog het gevoel van een werkelijk grootsch gedicht«.

Maar Fabre was ook juist de man, die zei: »het insect interesseert mij zeer in zijn bouw, want daardoor kan ik zijn leven begrijpen; maar het insect opgeprikt op een speld, in een doos, interesseert mij heelemaal niet, en de bouw van 't insect, zonder zijn leven als hoofd-doel te beschouwen bij mijn studies, interesseert mij maar matig«.

Ook tegen het bekrompen »specialist-zijn« heeft hij gewaarschuwd. Indien we zijn beschouwingen over de natuur lezen, wordt het ons van zelf duidelijk waarom hij altijd met kracht er tegen gestreden heeft om bepaald een »entomoloog« te zijn of genoemd te worden, daar deze hersentoestand iemands gezichtskring en denkkraft beperkt. Hij noemde zich integendeel liever »naturalist«, d.w.z. bioloog, daar de biologie de studie is van de levende wezens in hun geheel beschouwd en bekeken van alle gezichtspunten. En daar er niets »afgescheidens«, niets »geïsoleerds« is in 't leven, daar alles van elkaar afhangt, en elk deel zich aan 't oog van den beschouwer onder ontelbare aspecten voordoet, kan men geen groot specialist worden zonder eerst een groot bioloog te zijn.

Dordrecht.

P. J. BOLLEMAN VAN DER VEEN.

¹⁾ Vele wonderen van hun lichaams-, geestes-, en sociale leven heb ik reeds voor later genoteerd.